

ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ

Осадчий В.І.

доктор юридичних наук, професор
кафедри теорії права і держави ФСП НТУУ «КПІ»

Предмет преступлений против безопасности движения и эксплуатации транспорта. В статье исследуется предмет транспортных преступлений.

Subject of crimes against movement security and exploitation of transport. Subject of transport crimes is researched in the article.

В статті досліджується предмет транспортних злочинів.

Ключові слова: транспортні злочини, предмет.

В статтях XI розділу Особливої частини КК України «Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту» законодавець неоднозначно говорить про **транспорт як предмет цих злочинів**. Так, в ст.276 КК України йдеться про транспорт (залізничний, водний, повітряний), а також транспортні засоби, колії, засоби сигналізації та зв'язку. В ст.277 КК України – про шляхи сполучення, споруди на них, рухомий склад або судна, засоби зв'язку чи сигналізації. В ст.278 КК України – про залізничний рухомий склад, повітряне, морське чи річкове судно. В ст.279 КК України – про транспортні комунікації, вокзали, аеродроми, порти, станції, інші транспортні підприємства, установи або організації. В ст.283 КК України – про поїзд. В ст.284, 285 КК України – про судно. В ст.286, 287, 289, 290 КК України – про транспортні засоби (в ст.290 вказано конкретно на ідентифікаційний номер, номер двигуна, шасі або кузова транспортного засобу). В ст.292 КК України – про магістральні нафто-, газо- та нафтопродуктопроводи, відводи від них, а також технологічно пов'язані з ними об'єкти, споруди, засоби автоматики, зв'язку, сигналізації.

Транспорт (повітряні судна) як, предмет злочину, може бути і при порушенні правил повітряних польотів (ст.281 КК України), порушенні правил використання повітряного простору (ст.282 КК України).

При порушенні правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху (ст.288 КК України) предметом цього злочину можуть виступати автомобільні дороги, вулиці, залізничні переїзди, інші дорожні споруди.

У разі порушення правил, норм і стандартів виготовлення, переобладнання, ремонту транспортних засобів, останні можуть виступати предметом цього злочину (ст.291 КК України).

В ст. 280 КК України (примушування працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків) про транспорт, як предмет злочинів, не йдеться.

Як бачимо, поняття «транспорт», як предмет злочину, в статтях КК України подано по-різному. Наприклад, в ст.286, 287, 289, 290 КК вказано на транспортні засоби. Причому, зміст цих транспортних засобів фактично розкритий в примітці до ст.286 КК України. Це – всі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї і тролейбуси, а також мотоцикли та інші механічні транспортні засоби. Єдине, що потребує з'ясування – це поняття «інші механічні транспортні засоби». Проте ця проблема вирішується в Правилах дорожнього руху [1]. В п.1.10 цих Правил механічний транспортний засіб розуміється як транспортний засіб, що приводиться в рух з допомогою двигуна. Цей термін поширюється на трактори, самохідні машини і механізми (крім транспортних засобів, робочий об'єм двигуна яких не перевищує 50 куб. см), а також тролейбуси та транспортні засоби з електродвигуном потужністю понад 3 кВт. В низці інших згаданих статей КК України на транспорт, як предмет злочину, сказано в загальному значенні. Для з'ясування ж змісту конкретної кримінально-правової заборони потрібно, щоб поняття «транспорт» було деталізовано. З'ясуємо це, звернувшись до Законів України, що регламентують діяльність різних видів транспорту.

Так, в Законі України «Про транспорт» [2] перш за все підкреслюється, що єдину транспортну систему України становлять: **транспорт загального користування** (залізничний, морський, річковий, автомобільний і авіаційний, а також міський електротранспорт, у тому числі метрополітен); **промисловий залізничний транспорт; відомчий транспорт; трубопровідний транспорт; шляхи сполучення загального користування.**

Залізничний транспорт [3] це – виробничо-технологічний комплекс організацій і підприємств залізничного транспорту загального користування, призначений для **забезпечення потреб** суспільного виробництва і населення країни **в перевезеннях** у внутрішньому і міжнародному сполученнях **та надання інших транспортних послуг** усім споживачам без обмежень за ознаками форми власності та видів діяльності тощо.

До складу залізничного транспорту входять підприємства залізничного транспорту, що здійснюють перевезення пасажирів, вантажів, багажу, пошти, рухомий склад залізничного транспорту, залізничні шляхи сполучення, а також промислові, будівельні, торговельні та постачальницькі підприємства, навчальні заклади, технічні школи, дитячі дошкільні заклади, заклади охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, культури, науково-дослідні, проектно-конструкторські організації,

підприємства промислового залізничного транспорту та інші підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують його діяльність і розвиток.

Промисловий залізничний транспорт – це транспортно-технологічний комплекс, який забезпечує системне переміщення вантажів у процесі виробництва (між виробництвами, виробничими циклами, окремими операціями або підприємствами в цілому) та взаємодію із залізничним транспортом загального користування і не належить до нього.

Водний транспорт – це складова транспортної галузі, що забезпечує потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях за допомогою морських та річкових транспортних засобів.

До складу морського транспорту входять підприємства морського транспорту, що здійснюють перевезення пасажирів, вантажів, багажу, пошти, порти і пристані, судна, судноремонтні заводи, морські шляхи сполучення, а також підприємства зв'язку, промислові, торговельні, будівельні і постачальницькі підприємства, навчальні заклади, заклади охорони здоров'я, фізичної культури, науково-дослідні, проектно-конструкторські організації та інші підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують роботу морського транспорту.

До складу річкового транспорту входять підприємства річкового транспорту, що здійснюють перевезення пасажирів, вантажів, багажу, пошти, порти і пристані, судна, суднобудівно-судноремонтні заводи, ремонтно-експлуатаційні бази, підприємства шляхового господарства, а також підприємства зв'язку, промислові, торговельні, будівельні та постачальницькі підприємства, навчальні заклади, заклади охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, культури, проектно-конструкторські організації та інші підприємства, установи і організації незалежно від форм власності, що забезпечують роботу річкового транспорту.

Автомобільний транспорт це – галузь транспорту, яка забезпечує задоволення потреб населення та суспільного виробництва у перевезеннях пасажирів та вантажів автомобільними транспортними засобами.

Автомобільний транспортний засіб це – колісний транспортний засіб (автобус, вантажний та легковий автомобіль, причіп, напівпричіп), який використовується для перевезення пасажирів, вантажів або виконання спеціальних робочих функцій.

Ці транспортні засоби за своїм призначенням поділяються на:

транспортні засоби загального призначення – такі – транспортні засоби, що не обладнані спеціальним устаткуванням і призначені для перевезення пасажирів або вантажів (автобус, легковий автомобіль, вантажний автомобіль, причіп, напівпричіп з бортовою платформою відкритого або закритого типу;

транспортні засоби спеціалізованого призначення – це такі транспортні засоби, що призначені для перевезення певних категорій пасажирів чи вантажів (автобус для перевезення дітей, інвалідів, пасажирів певних професій, самоскид, цистерна, сідельний тягач, фургон, швидка медична допомога, автомобіль інкасації, ритуальний автомобіль тощо) та мають спеціальне обладнання (таксі, броньований, обладнаний спеціальними світловими і звуковими сигнальними пристроями тощо);

транспортні засоби спеціального призначення – це такі транспортні засоби, що призначені для виконання спеціальних робочих функцій (для аварійного ремонту, автокран, пожежний, автобетономішалка, вишка розвідувальна чи бурова на автомобілі, для транспортування сміття та інших відходів, технічна допомога, автомобіль прибиральний, автомобіль-майстерня, радіологічна майстерня, автомобіль для пересувних телевізійних і звукових станцій тощо).

До складу автомобільного транспорту входять підприємства автомобільного транспорту, що здійснюють перевезення пасажирів, вантажів, багажу, пошти, авторемонтні і шиноремонтні підприємства, рухомий склад автомобільного транспорту, транспортно-експедиційні підприємства, а також автовокзали і автостанції, навчальні заклади, ремонтно-будівельні організації та соціально-побутові заклади, інші підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують роботу автомобільного транспорту.

Авіаційний транспорт – це складова транспортної галузі, що забезпечує потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях за допомогою повітряних транспортних засобів.

До складу авіаційного транспорту входять підприємства повітряного транспорту, що здійснюють перевезення пасажирів, вантажів, багажу, пошти, аерофотозйомки, сільськогосподарські роботи, а також аеропорти, аеродроми, аероклуби, транспортні засоби, системи управління повітряним рухом, навчальні заклади, ремонтні заводи цивільної авіації та інші підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують роботу авіаційного транспорту.

Міський електротранспорт – це складова транспортної галузі, що забезпечує потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях за допомогою засобів міського електротранспорту.

До складу міського електротранспорту входять підприємства міського електротранспорту, що здійснюють перевезення пасажирів, вантажів, багажу, пошти, рухомий склад, трамвайні і тролейбусні лінії, ремонтно-експлуатаційні депо, службові приміщення, фунікулери, канатні дороги, ескалатори, заводи по ремонту рухомого складу і виготовленню запасних частин, споруди енергетичного господарства та зв'язку, промислові, ремонтно-будівельні, торговельні та постачальницькі організації, навчальні заклади, науково-дослідні та проектно-конструкторські установи, заклади охорони здоров'я, відпочинку, фізичної культури і спорту та інші культурно-побутові

заклади і підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують роботу міського електротранспорту.

Говорячи про метрополітен, слід зауважити наступне. Закон України «Про транспорт», визначаючи зміст транспорту загального користування, відносить до нього: залізничний, морський, річковий, автомобільний і авіаційний транспорт, а також міський електротранспорт, у тому числі метрополітен. Закон України «Про міський електричний транспорт» [4], поняттям «міський електричний транспорт» охоплює: трамваї, тролейбуси, поїзди метрополітену (ст.1). При цьому зазначено, що Правила експлуатації трамвая та тролейбуса затверджуються центральним органом виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства. Правила технічної експлуатації метрополітену – центральним органом виконавчої влади у галузі транспорту (ч.2 ст.17).

Такий підхід є об'єктивним. Метрополітен призначений для перевезень пасажирів у містах, як і трамваї та тролейбуси. Тому його і відносять до міського електричного транспорту. Але за технічними характеристиками метрополітен належить до залізничного транспорту. Його технічна регламентація здійснюється центральним органом виконавчої влади у галузі транспорту. І тому порушення правил безпеки руху або експлуатації метрополітену повинно розглядатись як злочин, відповідальність за вчинення якого передбачена ст.276 КК України.

Відомчий транспорт – це складова транспортної галузі, що забезпечує потреби відомств в перевезеннях за допомогою транспортних засобів.

До складу відомчого транспорту входять транспортні засоби підприємств, установ та організацій.

Трубопровідний транспорт – це складова транспортної галузі, що забезпечує потреби населення та суспільного виробництва в переміщенні (поставках, відведеннях) продуктів засобами трубопровідного транспорту.

Відповідно до Закону України «Про трубопровідний транспорт» [5] систему трубопровідного транспорту України становлять: магістральний трубопровідний транспорт та промисловий трубопровідний транспорт.

Магістральний трубопровід – це технологічний комплекс, що функціонує як єдина система і до якого входить окремих трубопровід з усіма об'єктами і спорудами, зв'язаними з ним єдиним технологічним процесом, або кілька трубопроводів, якими здійснюються транзитні, міждержавні, міжрегіональні поставки продуктів транспортування споживачам, або інші трубопроводи, спроектовані та збудовані згідно з державними будівельними вимогами щодо магістральних трубопроводів.

Промислові трубопроводи (приєднані мережі) – це всі інші немагістральні трубопроводи в межах виробництв, а також нафтобазові, внутрішньопромислові нафто-, газо- і продуктопроводи, міські газопровідні, водопровідні, теплопровідні, каналізаційні мережі, розподільчі трубопроводи водопостачання, меліоративні системи тощо.

Шляхи сполучень як предмети злочинів. В контексті транспортних злочинів, етимологічне розуміння терміну «шляхи сполучень», означає спеціальний простір, який використовується людиною при експлуатації транспортних засобів, що дозволяє з'єднати одне з іншим.

Шляхами сполучень є: залізничні колії (елементи залізничної колії (земляне полотно, верхня будова та штучні споруди) за міцністю, стійкістю і станом мають забезпечувати безпечний і плавний рух поїздів із швидкостями, встановленими на даній ділянці); річки, озера, водосховища, канали, інші водойми, а також внутрішні морські води та територіальне море (внутрішні водні шляхи загального користування); повітряний простір (повітряні траси і місцеві повітряні лінії України); автомобільні дороги (лінійний комплекс інженерних споруд, призначений для безперервного, безпечного та зручного руху транспортних засобів)

Наведене показує, що Закон України «Про транспорт» неодноково дає визначення того чи іншого виду транспорту. Так, характеризуючи відомчий транспорт, законодавець говорить лише про **транспортні засоби** підприємств, установ та організацій. В той час, як характеризуючи, наприклад, міський електротранспорт, морський та річковий транспорт, говорять і про ремонтно-експлуатаційні депо, судноремонтні заводи.

Відомчий транспорт також потребує технічного обслуговування. Таке обслуговування може здійснюватись, наприклад, в гаражах, ремонтних приміщеннях тощо. Однаковий підхід у визначенні змісту поняття «транспорт» вимагає включення до поняття «відомчий транспорт» і приміщень, де його обслуговують.

Крім того, Закон України «Про транспорт» неоднозначно вирішує і питання щодо шляхів сполучення. Так, до складу залізничного транспорту віднесено **морські шляхи сполучення**. До складу міського електротранспорту відносять **трамвайні і тролейбусні лінії**.

Проте, до складу річкового транспорту, до складу автомобільного транспорту, до складу повітряного транспорту, відповідно річкові шляхи, автомобільні шляхи, повітряні шляхи не віднесено (не названо). І між тим, без цих шляхів функціонування згаданих видів транспорту неможливе. Такі шляхи убезпечуються відповідно до потреб того чи іншого виду транспорту. Наприклад, повітряні судна в польоті супроводжуються наземними службами. Безпеку експлуатації річкових суден, автомобілів на шляхах, якими вони пересуваються, забезпечують, наприклад, різноманітні засоби сигналізації, зв'язку.

Зважаючи на викладене, шляхи сполучень, як простір, яким відбувається пересування, сполучення (водний, морський, повітряний, річковий і т.ін.) [6] належить віднести до складу всіх видів транспорту.

Такий підхід узгоджується із законодавчими вимогами. Наприклад, з вимогою Закону України «Про автомобільні дороги» [7]. В ст.7 цього закону зазначено, що **автомобільні дороги загального користування є складовою Єдиної транспортної системи України**. А саму єдину транспортну систему України Закон України «Про транспорт» визначає як сукупність транспорту загального користування (залізничний, морський, річковий, автомобільний і авіаційний, а також міського електротранспорту, у тому числі метрополітену); промислового залізничного транспорту; відомчого транспорту; трубопровідного транспорту; **шляхів сполучення загального користування**.

Функціонування всіх складових транспорту кримінально-правовою охороною нормами XI розділу Особливої частини КК України не забезпечено. Цього об'єктивно і не вимагається. Наприклад, функціонування навчальних закладів, науково-дослідних та проектно-конструкторських установ, закладів охорони здоров'я, відпочинку, фізичної культури і спорту та інших культурно-побутових закладів і підприємств, установ та організацій підприємств транспорту кримінально-правовою охороною в рамках XI розділу Особливої частини КК України не забезпечено. Саме тому законодавчо наведені визначення того чи іншого виду транспорту слід вважати як дані в широкому розумінні. Безпека руху та експлуатації транспорту, в розумінні кримінально-правової охорони її нормами XI розділу Особливої частини КК України, повинна трактуватись у вузькому значенні. І розуміння в цьому контексті поняття «транспорт» повинно охоплювати лише транспортні засоби, а також технологічно пов'язані з їх функціонуванням об'єкти (наприклад, вокзал, аеропорт, інші транспортні підприємства, які забезпечують безпеку руху та експлуатацію транспорту), споруди, засоби автоматики, сигналізації та зв'язку і шляхи сполучень. Саме їх і слід визнавати предметами злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачена нормами розділу XI Особливої частини КК України.

Л
іте
рат

ура:

1. Правила дорожнього руху: затверджені постановою Кабінету Міністрів України №1306 від 10 жовтня 2001р., введені в дію з 1 січня 2002р. // Офіційний вісник України. – 2001. – №41. – Ст.1852.
2. Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 року N 232/94-ВР (з послідовними змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №51. – Ст.446.
3. Про залізничний транспорт: Закон України від 04.07.1996 № 273/96-ВР //Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №40. – Ст. 183 (з послідовними змінами).
4. Про міський електричний транспорт: Закон України від від 29.06.2004р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №51. –Ст.548.
5. Про трубопровідний транспорт: Закон України від 15.05.1996, № 192/96-ВР (з послідовними змінами). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Новий тлумачний словник української мови. У трьох томах. – К.: Видавництво «Аконіт», Т.3, 2008, с.817.
7. Про автомобільні дороги: Закон України від 08.09.2005р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005 - №51. – Ст. 556.